

ELENA MANNOVÁ

„... de most már jó szlovák”

A nemzeti identitás variációi két dél-szlovákiai
kisváros egyesületi életében, 1918-1938.

1925 egyik októberi estéjén 25 ember – főként kézművesek és vasutasok – gyűlt össze a dél-szlovákiai Komáromban (Komárno, Komorn), a Toderó nevű fogadóban. Szlovákul és magyarul beszéltek, az egyik jelenlévő, egy cukrászsegéd, csak magyarul, illetve gyengén csehül. A gyűlés során igen aktívnak bizonyult egy egykori sofőr, aki akkoriban élelmiszerkiskereskedő volt. Nagyobb összeggel tartozott egy cseh földbirtokbérlőnek, s ezért utálta a cseheket. 1920-ban a csehszlovák szociáldemokrata mozgalomnak volt aktív tagja, 1923-ban pedig az önálló magyar szociáldemokraták színében jelöltette magát. Mostohagyermekait, akik nem tudtak szlovákul, magyar iskolába járatta, leánya a magyar katolikus legényegylet színjászó csoportjában játszott. Amúgy a kislétszámú gyűlés ama bizonyos komáromi fogadóban a csehszlovák vasút egykori tisztviselőjét választotta elnökéül, akit „anyagi pontatlanságok” miatt nyugdíjaztak. Ellenségesen viszonyult a csehekhez, gyakran összejárt ugyan a magyarokkal, ám a jelenlévők szerint „most már jó szlovák”. A fogadóban egyébként a nacionalista és radikálisan autonómia-párti Szlovák Néppárt alakuló ülését tartották.¹

Ebben az anekdotában egyrészt az 1918-ban létrejött Első Csehszlovák Köztársaság integrációs gondjai, főként a cseh-szlovák ellentétek és a magyar kisebbséghez fűződő problematikus kapcsolatok tükröződnek regionális szinten, másrészt világosan látszik a „nemzeti” identitás regionális kon-

textusba való kötöttsége: a kritériumok ugyanis, amelyek alapján Dél-Szlovákiában megállapították, hogy ki a jó szlovák vagy jó magyar, mai szemmel nézve sem szigorúak, sem pedig egyértelműek nem voltak. Az identitás releváns kritériumai főként attól függtek, hogy az adott személy a nyilvánosság melyik szintjén mozgott.² A *face-to-face* kommunikációban – a boltban, a piacon, a kocsmában, a kávéházban vagy a korzón – a szociális, részben pedig a vallási kritériumok voltak meghatározók. Így például Cseh- és Morvországgal ellentétben Losoncon (Lučenec, Lizenz) a rendszeres korzózást nem a nemzetiségi hovatartozás, hanem szigorúan a szociális hierarchia rendje szabta meg: esténként először a cselédek és a katonák sétálgattak az úgynevezett „koronás”- vagy bakakorzón, később, 21 órától, szigorúan meghatározott etikett szerint a városi vezető réteg képviselői az úgynevezett „ötökoronás”- vagy úri korzón.³

A sajtó, amely általában nacionalista perspektívát tükrözött, ugyan befolyásolta a nyilvánosság összes többi szféráját, de azért a regionális környezetben a „saját” és az „idegen” nemzetiséghez való viszonyulás kérdésében egyáltalán nem jelentette az egyetlen vonatkoztatási pontot. Az inklúzió és exklúzió kölcsönös folyamatának fontos fórumát képezték az egyesületek, amelyek a húszas években az Első Csehszlovák Köztársaság megváltozott politikai keretfeltételei között a nyilvánosság új struktúráját képviselték. A következőkben két dél-szlovákiai város, Komárom és Losonc példáján keresztül mutatjuk be, hogy a csehszlovák-magyar határ meghúzása után e kistérségi kontextusban a nemzeti identitás milyen módon fogalmazódott meg, mit szimbolizált az egyesületi közegen belül, s milyen szerepet játszottak az egyes „nemzeti csoportok” közötti elkülönülési mechanizmusok.

A két világháború közötti korszak kezdetén Losoncnak körülbelül 15000, Komáromnak pedig 20000 lakosa volt; mindkét városban a századforduló táján kezdődött az iparosodás, s az első világháború után mindkettő jobbára marginális határváros lett. Losonc, amelyet dinamikus fejlődésének köszönhetően 1914 előtt Budapest egyfajta elővárosának tekintettek, a város krónikája szerint a kisemberek és az éhes proletárok településévé vált.⁴ A stagnáló periférikus kisvárosnak ez a képe, a maga leépiült iparával, az új központokkal való rossz kommunikációs lehetőségeivel, a munkanélküliek vörös zászlós tüntetéseivel, a magyar beszédekkel és dalokkal, vagy csehszlovák illetve szlovák szimbólumokkal megrendezett nacionalista tüntetéseivel – nos, ez a kép nem teljes. A határok meghúzását követő első két

év sokkja után a helybéli magyarok, szlovákok, zsidók, valamint az újonnan érkezett csehek között élénk társasági élet bontakozott ki, amely sok szempontból az urbánus életstílus legújabb divatját követte, megfelelően mindkét régió „szelektív” modernizálásának.

Egyrészt reggelente a disznópásztor Losonc központján keresztül terelte a lakosok disznóit a mezőre, másrészt viszont ugyanezen utcákon immár automobilon is közlekedtek, esténként pedig a zene szerelmesei gyűltek össze a rádió nyilvános koncertjeire, amelyek a rádió 1925-26-os bevezetése után hamarosan igen népszerűek lettek. Ezekben az években nyílt meg a második mozi, a „Redoute”, továbbá két elegáns kávéház, a „Corso” és a „Slávia”. Az Astoria szalon „nagyvárosi programot” és teadélutánokat kínált, az ifjúság pedig shimmyt, bostont, foxtrottot és tangót táncolt. A szlovák diplomások egyesülete „meeting”-eket és „five-o'clock tee-Party”-kat szervezett.⁵

A sajtó ezeket az urbánus fejleményeket nemzeti szempontok szerint interpretálta. „Mindenkinek megvan, aminek egy városban lennie kell. Van bankjaink, van saját bárunk, megvannak a gépeink az utcák söpréséhez és mosásához, van számos kávéházunk”, állapítja meg az egyik losonci szlovák helyi lap, ugyanakkor kritikusan megjegyzi, hogy mindennek „magyar a máza”.⁶ S a regionális együttműködés minden átfedése ellenére valóban létezett a város összes intézményét – a városi közigazgatást, az iskolákat, az egyházakat, a sajtót, a könyvtárakat és az egyesületeket – megosztó imaginárius magyar-(cseh)szlovák határvonal. E megosztottság persze nem volt teljes, hiszen például Losoncon a két szlovák óvodába és állami népiskolába magyar gyermekek is jártak, holott voltak ilyen jellegű magyar intézmények is (a szülők számára nyilván fontosabbak voltak a szociális és földrajzi aspektusok, mint a nemzetiségiek). A polgári iskolák és a gimnázium szlovák osztályaiba is jártak magyar diákok. Egyfajta szempontból az iskolalátogatást a képzési stratégia és az asszimilációra való hajlandóság indikátoraként kell elsősorban értelmeznünk: a gimnázium szlovák osztályaiban főként állami alkalmazottak és közhivatalnokok gyermekei, míg a magyar részben önálló iparosok, kereskedők és szabadfoglalkozásúak (közülük néhányan szlovák származásúak) gyermekei voltak többségben.⁷

Amíg Komáromban és Losoncon az egyesületi élet 1918 előtt teljes mértékben magyar volt, addig az Első Csehszlovák Köztársaság demokratikus körülményei között nagyjából megfelelt a két város etnikai struktúrájáj-

nak. Az első világháború előtt a 10000-13000 lakosú Losoncon (ahol még 1400 katoná is állomásozott)⁸ 30-50 egyesület működött,⁹ ugyanennyi a 19000 lakosú Komáromban is (amihez még 3500 katonát számíthatunk). Noha mindkét városban laktak szlovákok is (a hivatalos statisztika szerint 1910-ben Losoncon 13%, Komáromban pedig 3% volt a szlovákok aránya), az egyesületi életben kizárólag a magyar nyelvet használták. Amíg a két város vallási szerkezete igen hasonló volt,¹⁰ addig a nemzetiségi összetétel vonatkozásában jelentős különbségek mutatkoztak. Az 1930-as népszámlálás adatai szerint Losonc szlovák-magyar város (60% szlovák és cseh, 28% magyar), ellenben Komáromban az arány éppen ennek a fordítottja volt (64% magyar, 27% szlovák és cseh).¹¹

A városi lakosság etnikai összetételének és az egyesületi közeg etnikai elkülönülésének korrelációját nehéz megítélni.¹² A két világháború között Losoncon mintegy 130 egyesület működött¹³, amelyek közül egynémely magyar egyesület – csakúgy, mint Komáromban – az Osztrák-Magyar Monarchia idején végzett tevékenységét folytatta, s néhányuk ugyan megszűnt, de számos új is alakult. Losonc esetében az összes egyesület mintegy háromnegyedénél csak fenntartásokkal állapíthatunk meg valamiféle etnikai jelleget – az elnevezésük, az egyesületben használt nyelv, vagy pedig a helyi sajtóban megjelent híradások alapján.¹⁴ Komárom egyesületeinek etnikai megoszlásáról az ottani rendőrkapitányság becslése áll rendelkezésünkre, amely szerint a magyarság 64%-os aránya mellett az egyesületek 50%-át tudhatta magáénak, míg a 27%-nyi csehszlovák 30 %-ot. A hatóságok a magyar oldal több, egyesület alapítására irányuló kérelmét a magyar irredentizmus terjedésétől való félelmükben megtagadták. Jelentősek voltak még az etnikailag vegyes (szlovák-magyar), illetve a zsidó csoportosulások (előbbi 19%, utóbbi 8%)¹⁵ – egyébként néhány nemzsidó elit klubnak és munkásegyletnek is voltak zsidó tagjai.

A komáromi és losonci egyesületek esetében az identitás-képződés mechanizmusainak, valamint a „nemzeti” identitás észlelésének és szimbolizálásának, a belső szerkezetnek a kérdése mellett a méret kérdése is relevánsnak tűnik, másként szólva: lehetővé tették-e a helyi szervezetek a közvetlen kapcsolatokat, vagy csupán szociális „viszonyokat” közvetítettek? Meg kell jegyeznünk, hogy a komáromi egyesületek több mint egyharmada ötvennél kevesebb tagot számlált, lehetővé téve a személyes *face-to-face* kommunikációt. Ugyanakkor a szervezetek 20%-ában 200-500 tagot regisztráltak, akik

rendszeresen általában nem találkoztak, s személyesen mindannyian nem is ismerték egymást.

A városi egyesületi közélet mennyiségi növekedése és minőségi differenciálódása nem csak a szociális átrétegződés folyamataival függ össze, hanem a politikai pártok és egyesületi központok tömeges mobilizációjával is. Ebben az összefüggésben annyiban fedezhetünk fel intézményes nemzeti vonatkozást, amennyiben a komáromi és losonci szlovák, csehszlovák és etnikailag vegyes egyesületek mintegy 90%-a országos szervezetek helyi fiókszerve volt, amelyek szorosan kötődtek a prágai és pozsonyi (Bratislava, Preßburg) központhoz, ahonnan igen gyakran manipulálták, befolyásolták őket. Csehországból a szlovák kontextusba ültették át a németekkel szemben fennálló etnikai konfliktusok tapasztalatait¹⁶, s így a regionális szinten látens módon többé-kevésbé meglévő etnikumközi ellentétek radikalizálódtak. A legtöbb magyar és zsidó egyesület ugyan szervezetileg önálló volt, de más csatornákon ezeket is érte ideológiai hatás, mint például a magyar politikai pártok helyi csoportjait a Budapesthez fűződő szoros kapcsolataik révén. A zsidó egyesületek némelyike pedig része volt valamelyik országos cionista szervezetnek.

A komáromi és losonci egyesületi élet tehát az államhatalommal és a politikával fennálló, oda-vissza ható viszonyban fejlődött ki. Az egyesületek hatását a városi lakosság identitásának kialakításában éppen ezért nem választhatjuk el az állami és a politikai befolyásolástól. Az egyesületek tevékenysége, retorikája és rituáléja felett szigorúan őrködött a helyi sajtó, a saját nemzetiséghez tartozó éppúgy, mint az idegen. E nyomás számos önkéntes alapon működő szervezet autonóm mozgásterét korlátozta, egyfajta regionális minta szerint beosztva őket a „helyes” nemzeti közösségbe, számukra nemzeti kötelességeket kiosztva. Éves jelentéseikben és ünnepi szónoklatokban nem csak a különféle védelmi szövetségek valamint a „Sokol” tornaegylet illeték magukat „a haza határának hű őrzői” megnevezéssel, hanem néhány szlovák és csehszlovák kulturális- és társaskör is. Az idegenek kirekesztése és az egyletek saját határainak meghúzóása párhuzamosan zajlott: például a szlovák sajtó a magyar asztaltársaságokat, munkás-olvasóegyleteket vagy katolikus legényegyleteket a magyarosítás előretolt bástyáinak nevezte, ugyanakkor a losonci magyar Polgári Kör egy tagja saját egyesületét maga is így jellemezte: „olyan magyar fészek, amelyben a szlovákoknak nincsen keresnivalójuk”¹⁷.

A regionális kollektív emlékezet konstituálásában az egyesületek jelentős szerepet játszottak, az alkalmazott elemek leginkább nemzeti motívumokra vonatkoztak. A katolikus egyház zászlóavatásain és egyéb ünnepségein Cirill és Metód missziójának kultuszát ünnepelték. Husz János napján Losonc utcáin végigmaszírozott az összes „haladó” – vagyis nem katolikus – csehszlovák egyesület. Október 28-án a Csehszlovákia megalakulása tiszteletére rendezett felvonuláson a hadsereg, az állami hivatalnokok és az iskolások mellett eleinte csak a „Sokol” és az új államhatalmat reprezentáló légiós szervezetek tagjai vonultak föl. Az újonnan alapított csehszlovák és szlovák egyesületek csak valamivel később csatlakoztak hozzájuk, majd a húszas évek végétől a felvonuláson a magyar egyesületek tagjai is részt vettek. Spontán módon minden egyesület – tehát az összes magyar és zsidó szervezet is – részt vett az államalapító elnök, Tomáš Garrigue Masaryk születésnapjának tiszteletére rendezett ünnepségeken.¹⁸

A két városban az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság elleni harc ritualizált emlékezete mindkét nemzeti tábor mentális hozományának része. A komáromi kommunista torna- és énekegyletek éppúgy megkoszorúzták a magyar vöröskatonák sírját, mint ellenségeikét, a csehszlovák katonákét, mivel érveik szerint ők sem voltak osztályellenségek, hanem csak a burzsoázia parancsait hajtották végre.¹⁹ A komáromi és losonci magyarok kollektív emlékezete ezzel szemben inkább a magyar államalapító, Szent István ünnepnapja (augusztus 20.), illetve az 1848-49-es szabadságharc emléknapja, március 15. körüli vitákban szilárdult meg. A magyarok nem ünnepelhetek az utcákon és köztereken, így ezen alkalmakból csak az egyesületekben és a templomokban gyülekezhetnek. Egy idő után – a hivatalos tilalom, de sok magyarnak a Csehszlovák Köztársaság iránti egyre növekvő lojalitása miatt is – lassacskán eltűntek a templomokból a magyar zászlók, egyre kevesebbszer énekeltek a magyar himnuszt. A harmincas évek elejétől a bizonyos értelemben második magyar himnusznak számító Kossuth-nótát sem énekeltek már – igaz, a komáromi helyi rendőrkapitányság e tényről azzal magyarázza, hogy a nótát elterjesztő cigányzenekarokat a vendéglátóhelyeken jazz-együttesek váltották fel.²⁰

A kollektív identitást a ruházatkódás útján is kifejezték: egyesületi uniformissal, vagy cserkészegyenruhával, a hozzátartozó tipikus kalappal és bottal. A társaságbéli hölgyek (inkább a magyarok, a szlovákok kevésbé) bálakon és táncrendezvényeken népviselettel mutatták ki nemzeti hovatartozásukat.

Ugyanezen okokból polgári körökben demonstratív módon népdalokat és nemzeti dalokat énekeltek, néptáncokat és nemzeti táncokat jártak. A Trianon-jelvények és a magyar nemzeti színek viseletét megtiltották – a rendőrség regisztrált minden magyar nemzetiszínű, piros-fehér-zöld étlapot, koszorúra kötött szalagot, s virágcsokrot, amely fehér virágokból, zöld levelekből és piros masniból állt. Az „Ébredő Magyarok” titkos irredenta szervezet tagjai állítólag hegyesre vágott pofaszakállt viseltek.²¹

Ezeknek a mechanizmusoknak a segítségével a kollektív azonosság tudat a teljesség igényével fellépő ideológiává vált. Komáromban és Losoncon a szlovák öntudat a két világháború között a magyar és a cseh polgárokkal való szakadatlan konfrontációhoz vezetett. A helyi sajtó a határmenti szlovákság nemzeti identitásának kialakítása szempontjából a következőket tartotta tipikusnak és relevánsnak: a multikulturális városok közéletében a szlovák nyelvért (majd annak tisztaságáért) vívott harc, ökonomiai nacionalizmus és a „Svoj k svojmu” (Mindenkinek a magáét) mozgalom szóbeli propagálása, s végül az 1914-es határokat visszakövetelő magyar revizionizmus elleni fellépés. Szorgalmazták, hogy mindez a „nemzeti” egyesületek életének is váljék részévé.

A szlovák nacionalizmus 1914 előtt a városi szlovákság gyors asszimilációja miatt identifikációjának fő elemét a paraszti társadalomban és a népi kultúrában kereste. A nemzeti orientáltságú egyesületek Komáromban és Losoncon – legalábbis verbálisan és szimbolikusan – ehhez az örökséghez csatlakoztak. Egyedül a szlovák értelmiségi szervezetek ápolták a dinamikus, modern, városias Szlovákia hagyományoktól eltérő képét, amely szemben áll a letargikus, elmaradott agrárius Magyarországgal. Szélsőségesen cseh- és csehszlovák-ellenesek voltak az autonómiára törekvő Szlovák Asztaltársaságok, amelyek programszerűen helyet biztosítottak soraikban az úgynevezett újszlovákoknak, azaz olyan embereknek, akiket korábban a nemzetiségük nem érdekelt vagy nyíltan Magyarország hívei voltak. Ezek az asztaltársaságok ápolták „a szlovák szót, a szlovák dalokat, a szlovák jótékonyt”. Saját nemzeti ünnepeket tartottak, saját nemzeti himnuszt igényeltek, továbbá a „magyarosító” cigányzene betiltását szorgalmazták.²²

A magyar nemzeti egyesületek fő szándéka ugyanakkor az volt, hogy ébren tartsák a határmegvonással „megcsonkított magyar nemzet” érzetét. A nemzeti küldetésstudattal bíró, privilegizált csoporthoz tartozók kisebbséggé váltak. Az identitásváltás pszichésen lassan, s korántsem törésmenten-

sen ment végbe, hiszen immár egy – magyar szemszögből – társadalmilag alacsonyabban álló csoport vált az „államnemzet” részévé, nevezetesen a szlovákok. Ezzel szemben a cseheket a magyarok egyenrangú, de idegen népnek tekintették.

A belső perspektívából kiindulva azonban csak óvatos következtetéseket vonhatunk le a losonci és komáromi régió etnikumközi klímájáról. Az egyesületi tevékenység nagy részét és az egyesületi élet mindennapi tapasztalatainak döntő hányadát semmiképpen sem a nemzeti ideológia határozta meg. A politikai diskurzus – főként a harmincas években – ugyan valóban egyre agresszívabbá változtatta az etnikumközi viszonyt, s az önkéntes egyesületek is aktív szerepet vállaltak a városi lakosság polarizálásában, ám a működő vegyes nemzetiségű egyesületek aránya (Komáromban 19%) mégis a „nemzeti” korlátokon átlépő együttműködési készségről tanúskodik.²³

Ennek megfelelően az egyesületeknek is volt némi szerepük a régióban a nemzeti táborok közti kommunikáció kialakítására tett számos kísérletben: a Komáromi Rendőrkapitányság 1925. márciusi jelentése „a magyarok bizonyos, a szlovákokkal kötendő barátság irányába tett fáradozásairól” szól. Kiváltképp a különféle szövetkezeteknek voltak vegyes etnikumú szervezetei, s az alapítók között főként a helyi nemzeti egyesületek vezető személyiségeit találhatjuk. A magyar futballklub cseh és szlovák tagokat is toborzott. A nagytekintélyű magyar Jókai Egyesület színházi előadásaira ingyen belépőjegyeket ajándékozott a rendőrkapitányság tisztjeinek, egyik rendezvényükön pedig egy cseh kisasszony egy német és két magyar népdalt adott elő az egyesület elnökének zongorakíséretével.²⁴

Az utóbbi példák azt mutatják, hogy az etnikai korlátok a társadalmi kapcsolatokban megengedik, sőt, bizonyos helyzetekben megkövetelik a határok átlépését; másrészt a határok átlépése igazolja az egyes nemzeti csoportok között regionális keretekben konstituált különbséget, és önelégtelt autark egységeket hoz létre.²⁵ Az etnikai határ másik oldalán álló személyek a saját egyesületben partnerek lehetnek, ugyanakkor a város egyesületi életét kettészelő szimbolikus nemzeti határvonal mögött álló emberek egymás számára idegenek maradtak, és gyakran egymás ellenségeivé váltak.

Fordította: Mesés Péter

JEGYZETEK

- ¹ Štátny oblastný archív (Állami Területi Levéltár, a továbbiakban ŠOBA) Nyitra, Policajný komisariát Komárno, (Komáromi Rendőrkapitányság), 383/1926, Karton 5.
- ² A nyilvánosság kicsi (*encounter*), gyülekezési- és tömegtájékoztatási szektorális tagozódásáról lásd J. Requate, Öffentlichkeit und Medien als Gegenstände historischer Analyse. In: D. Langewiesche: Bürgertum im „langen 19. Jahrhundert”. Geschichte und Gesellschaft, 25, 1999, Heft 1, S. 5-32.
- ³ Národný tý denník, 3/17, 1931. IV. 24, 2. o.
- ⁴ Štátny okresný archív (Állami Járási Levéltár, a továbbiakban ŠOKA), Losonc, Pamätná kniha mesta Lučenec – Losonc város évkönyve, 82. o.
- ⁵ Losonc, Policajný komisariát Lučenec (Losonci Rendőrkapitányság), 1669/1928 prez., Karton 12.
- ⁶ Novohradská strá 4/29, 1926. VII. 22. 2. o.
- ⁷ Š. Rusnák és M. Babjaková (szerk.): Pamätnica Luženského gymnázia 1870-1970. [A losonci gimnázium emlékkönyve 1870-1970], Lučenec, 1970. 62-63. o.
- ⁸ Losoncon 1910-ben a munkavállalók és családtagjaik 45%-a az iparban és a kisiparban tevékenykedett, az 1900 főnél többet foglalkoztató nagyobb üzemek száma kilenc volt. Komáromban a lakosság 33%-a függött az ipartól és kisipartól, tizenegy üzem foglalkoztatt 1200 főnél többet. E. Deák (szerk.): Das Städtewesen der Länder der ungarischen Krone (1780-1918). [A magyar Korona országainak városai, 1780-1918] Wien, 1989, I. kötet: 47-52. o., II. kötet: 512-517. o.
- ⁹ I. Földi: Nógrád megyei egyesületek 1867 és 1918 között, Salgótarján, 1990, 53-67. o.
- ¹⁰ Mindkét város kétharmada katolikus volt (1930-ban Losoncon 60%, Komáromban 65%), hozzájuk csatlakozott mindkét esetben 22% protestáns (ágostai hitvallású és református), továbbá Losoncon 15, Komáromban pedig 10% zsidó. A XIX. század folyamán mindegyik egyház liturgiájának nyelvét magyarosították, a szlovák istentiszteleteket csak 1918 után vezették lassacskán ismét be. Losoncon működött egy neológ és egy ortodox zsidó hitközség, az ortodoxok egyesületeinek nyelve a német volt, a reformközösség egyesületeiben – ahol a tagok jobban hajlottak az asszimilációra – magyarul beszéltek, csak a legfiatalabb generáció (akik közül többen Prágában tanultak) tudott szlovákul és csehül.
- ¹¹ Štatistický lexikon obcí v Republike Československej. III. Krajina slovenská [A Csehszlovák Köztársaság településeinek statisztikai lexikona. III. Szlovákia.] Praha 1936, 34. o.
- ¹² Noha például az 1928-as év elemzett egyesületi listája szerint a második legnagyobb csoportot 1290 taggal „17 szlovák egyesület” alkotta, de facto csak kettő volt ezek közül valóban „szlovák” (a *Szlovák postai dolgozók szervezete* és a *Hviezdoslav önképzőkör*), a többi tizenöt pedig „csehszlovák” (a legionáriusoké, a tisztkéé, az állami hivatalnokoké, a vámosoké, a vasutasoké, a Sokol Tornaegylet stb.).

- ¹³ ŠOKA, Losonc, Policajný komisariát Lučenec, 629/1926, Karton 6. Komárom esetében az adott korszakról hiányoznak a pontos számadatok, de az egyesületek száma nagyjából a losoncihoz hasonló lehet. Egyébként az egyesületek egyharmada mindkét városban szakmai és munkavállalói szervezet, mintegy 17%-uk kulturális és társadalmi szervezet, körülbelül 12% a sport- és tornaegyletek aránya, s a kisebb karitatív, vallási vagy önszegélyező egyletek aránya is nagyjából konstans. Új jelenségnek tekinthetők a diplomások szervezetei, továbbá a védelmi és paramilitáris egyletek. Az egyesületi elv sikerének tanúbizonyságaként szolgál, hogy Losoncban megpróbálták létrehozni egy homoszexuális társaságot is – igaz, a kísérlet botrányba fulladt.
- ¹⁴ Egyrészt nem maradt fenn az összes statútum, másrészt néha egy egyesületben több nyelvet is bejegyeztettek, többek között a „csehszlovák” államnyelvet is, amit az egyesület mindennapi életében bizonyára alig használtak. Egy helyi szervezet vagy egy összállami irányultságú egyesület címében szereplő „csehszlovák” melléknév sem garantálja az adott tömörülés „csehszlovák” jellegét.
- ¹⁵ Mivel az etnikailag vegyes egyesülések száma Losoncban nem ismeretes, ezért csak igen felületes és pontatlan becsléseink lehetnek az egyesületi életről: a városi lakosság 60%-át kitevő „csehszlovákok” az egyesületeknek legalább 50%-át, a 28%-nyian lévő magyarok pedig legalább 15%-át tudhatták magukénak. Ugyanakkor az egyesületek 25%-ának tagsága esetében nem állapítható meg pontosan az etnikai hovatartozás.
- ¹⁶ E. Lipták: Zmeny elit v meštianskej spoločnosti na Slovensku v prvej tretine 20. storočia. In: E. Mannová (szerk.): *Meštianstvo a občianska spoločnosť na Slovensku 1900-1989*, Bratislava 1998, 67. o.
- ¹⁷ *Národný tý denník*, 1930. 9. 19. 2. o.
- ¹⁸ ŠOKA Losonc, Policajný komisariát Lučenec, 1008/1930, Karton 18.
- ¹⁹ ŠOBA Nyitra, Policajný komisariát Komárno, 618/1929, Karton 15.
- ²⁰ ŠOBA Nyitra, Policajný komisariát Komárno, 282/1930 prez., Karton 17.
- ²¹ ŠOBA Nyitra, Policajný komisariát Komárno, 37/1923 prez., Karton 1.
- ²² ŠOBA Nyitra, Policajný komisariát Komárno, 282/1930 prez., Karton 17.
- ²³ ŠOBA Nyitra, Policajný komisariát Komárno, 1291/1928, Karton 12.
- ²⁴ ŠOBA Nyitra, Policajný komisariát Komárno, No. 1008/1930, Karton 18.
- ²⁵ Ch. Uzarewicz és M. Uzarewicz: *Kollektive Identität und Tod. Zur Bedeutung ethnischer und nationaler Konstruktionen*, Frankfurt am Main, 1998, 213. os.

ELENA MANNOVÁ

„... he is a good Slovakian now”

The variation of the national identity in social lives
of two provincial towns in south Slovakia between 1918-1938.

The study examines the problems of national identity in two southern Slovakian provincial towns (Losonc and Komárom) during the first Czechoslovak Republic established in 1918. The research-based study deals mostly with the special life of the provincial towns. The examples shown by the author points out that ethnical bounds permit even demand to overpass them, on the other hand crossing the boundaries proves amid the national groups the differences and brings about the complacent autocratic unity. Behind the other side of the ethnical barriers the persons could have been partners in their own society but the symbolical national barrier will make them strangers, even enemies.